

MHXS BO'YICHA BIRINCHI HISOBOT TAYYORLASH MUAMMOLARI

*Bank-Moliya akademiyasi
magistranti
Valiyev Hayotbek*

Annotatsiya: *Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611 qarori talablari bo'yicha hisobotlarni tayyorlashni boshlashga kompaniyalar soni ortib bormoqda. Ushbu qaror kompaniyalardan bir qancha qonunchiligining normalariga va hisobot foydalanuvchilari (banklar, birjalar, aksiyadorlar) talablari asosida hisobotlarni shakilantirishni talab etadi. Shuning uchun, bugungi kunda MHXS bo'yicha birinchi hisobotlarni tayyorlash muammolari o'z dolzarbligini va ahamiyatini ko'rsatmoqda. MHXS bo'yicha birinchi hisobotni tayyorlash qiyin vazifa bo'lib, katta resurslarni talab qiladi. Birinchi dasturning asosiy muammolari haqida kompaniyalarning xabardorligi bunday qiyinchiliklarga oldindan tayyorgarlik ko'rish va MHXS bo'yicha birinchi hisobotlarni tayyorlash xarajatlarini kamaytirishga imkonini beradi.*

Аннотация: *В настоящее время все большее число компаний приступает к подготовке отчетов по требованиям Постановления Президента Республики Узбекистан от 24 февраля 2020 года № ПП-4611 «О дополнительных мерах по переходу на международные стандарты финансовой отчетности». Это решение требует, чтобы компании формировали отчетность в соответствии с нормами законодательства ряда стран и требованиями пользователей отчетности (Банки, биржи, акционеры). Поэтому сегодня проблемы подготовки первых отчетов по МСФО показывают свою актуальность и значимость. Подготовка первого отчета по МСФО является сложной задачей и требует больших ресурсов. Осведомленность компаний об основных проблемах первой программы позволяет заранее подготовиться к таким трудностям и снизить затраты на подготовку первых отчетов по МСФО.*

Abstract: *Currently, an increasing number of companies are starting to prepare reports on the requirements of the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 24, 2020 No. PP-4611 "On additional measures for the transition to international financial Reporting standards". This decision requires companies to generate reports in accordance with the legislation of a number of countries and the requirements of reporting users (Banks, exchanges, shareholders). Therefore, today the problems of preparing the first IFRS reports show their relevance and significance. Preparing the first IFRS report is a complex task and requires a lot of resources. Companies' awareness of the main problems of the first program allows them to prepare in advance for such difficulties and reduce the cost of preparing the first IFRS reports.*

Kalit so'zlar: *moliyaviy hisobot xalqaro standartlari (MHXS), birinchi dastur, birinchi hisobot, o'tish sanasi, transformatsiya, konvertatsiya qilish, retrospektiv dastur, buxgalteriya hisoboti, hisob siyosati.*

Ключевые слова: *международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), первая программа, первый отчет, дата перехода, трансформация, преобразование,*

ретроспективная программа, бухгалтерская отчетность, учетная политика.

Keywords: *international Financial Reporting Standards (IFRS), first program, first report, transition date, transformation, transformation, retrospective program, accounting statements, accounting policy..*

KIRISH

Hozirgi vaqtda moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlariga (MHXS) muvofiq buxgalteriya hisobotlarni tayyorlashni boshlashga kompaniyalar soni ortib bormoqda. Kompaniyalar O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 2020-yil 24-fevraldagi PQ-4611 qarori talablari bilan asoslanadi. Shuning uchun, hozirgi vaqtda birinchi MHXS hisobotlarini tayyorlash iqtisodiy muhitda kun mavzusiga aylanib bormoqda. Birinchi MHXS moliyaviy hisobotlarini tayyorlash murakkab vazifa bo‘lib, muhim resurslarni talab qiladi.

MHXSdan birinchi foydalanish muammolari ham uslubiy, ham tashkiliy bo‘lishi mumkin. Uslubiy qiyinchiliklar birinchi MHXS bo‘yicha moliyaviy hisobotlarini tayyorlash uchun MHXS talablarini talqin qilish va amaliy qo‘llash, bir qator transformatsiya, konvertatsiya qilish, retrospektiv qo‘llash bilan bog‘liq. Tashkiliy muammolar birinchi MHXS talablari bo‘yicha moliyaviy hisobotlarini tayyorlash va tekshirish jarayonini shakllantirish, birinchi MHXS moliyaviy hisobotlarini tayyorlash vaqtini va sifatini nazorat qilish va boshqa masalalar bilan bog‘liq.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. MHXSdan birinchi foydalanishning nazariy va amaliy muammolari ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar va amaliyotchilarning, jumladan, Ergasheva Sh.T., Ibragimov A.K., Rizayev N.K., Ibragimova I.R., D.E.Norbekov, A.N.To‘rayev, Sh.Sh.Rahmonov, M.S.Abryutin, M.I.Bakanov, V.V.Bocharov, Yu.F.Brighham, J.A.Bakanov kabi asarlariga bag‘ishlangan. V.V.Gluxov, A.Damodaran, L.V.Dontsova, B. Zvi, V.V.Kovalev, V.E.Leontiev, N.A.Nikiforova, N.P.Radkovskaya, G.V.Savitskaya, Yu.A.Sokolov, E.S.Stoyanov, K.Uolsh, A. D. Sheremet.

Tadqiqot mavzusiga oid ayrim jihatlar xorijiy olimlar va amaliyotchilarning iqtisodiyot, moliya, buxgalteriya hisobi va huquq sohasidagi ishlariga, xususan: E.M.Ashmarina, Yu.M.Baturina, N.T.Beluxi, A.B.Vengerov, Av Volokitina, E.K.Volchinskaya, I.S.Gurevich, M.Karelina, V.A.Kopilov, I.S.Melyuxin, Yu.A.Nisnevich, D.B.Novikov, Yu.M.Nesterova, M.V.Romanovskiy, E.R.Rossinskaya, L.K. Tereshchenko, O.M.Finko, S.G.Chaadaeva, D.V.Ostin, A.E.Sherstobitov, A.Steinher, R.E.Barnetta, X.Gernon va boshqalar.

Tijorat tashkilotlari hisobotlarini moliyaviy tahlil qilish usuli L.T.Gilyarovskaya, O.V.Efimova, V.V.Kovalev, A.D.Sheremet va boshqa olimlar asarlarida aks ettirilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda quyidagi metod va usullar qo‘llanildi: tizimli tahlil, deduktsion va induktsion belgilash, ekspert baholari va boshqa usullardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. MHXSga o‘tishni rejalashtirish iqtisodiy guruhlarining huquqiy tuzilishini va ulardagi moliyaviy ma‘lumotlarni hisobot tayyorlashda va yozuvlarda va oshkor qilishda foydalanish juda muhimdir. Shuningdek, MHXS bo‘yicha hisobot berish vaqtini aniqlash, hisobot foydalanuvchilarining qiyosiy hisobot davri uchun ma‘lumot olish talablarini aniqlashtirish, MHXS bo‘yicha birinchi hisobot berish muddatiga qo‘yiladigan talablarni aniqlashtirish muhimdir. Ko‘pincha, MHXSni birinchi marta qo‘llaydigan kompaniyalar aniq va

shaffof tashkiliy tuzilishga ega bo'lasligi mumkin, bu esa birinchi MHXS bayonotlarida yig'ima yoki konsolidatsiyani uchun ma'lumot tayyorlash va to'plashni qiyinlashtiradi.

Bunday holda, MHXSni birinchi marta qo'llaydigan kompaniya rahbariyatiga birinchi MHXS bayonotlarini tayyorlashdan oldin uning shaffofligi uchun guruhning mavjud tashkiliy tuzilishini tahlil qilish tavsiya etiladi. MHXSni birinchi marta qo'llaydigan kompaniya ushbu tuzilmani MHXS hisobotlari foydalanuvchilariga, shu jumladan tashqi foydalanuvchilarga oshkor qilishga tayyor bo'lishi kerak.

Banklar, fond birjalari kabi birinchi hisobot foydalanuvchilari tomonidan belgilanishi mumkin bo'lgan birinchi hisobotni tayyorlash vaqtini hisobga olish muhimdir. Shuningdek, birinchi MHXS hisobotlarini tayyorlashni talab qiladigan moliyaviy resurslarni rejalashtirish muhimdir. Moliyaviy resurslarni rejalashtirish natijasi birinchi MHXS hisobotini tayyorlash uchun ajratilgan moliyalashtirish manbalari byudjet bo'lishi kerak.

Birinchi MHXS talabi bo'yicha moliyaviy hisobotlarini tayyorlash usuli muhim rol o'ynaydi, ammo bugungi kunda buxgalteriya hisobotlarini o'zgartirish va uning ahamiyatini baholashda yagona uslubiy yondashuv mavjud emas.

MHXSga muvofiq hisobotning ikkita asosiy usuli mavjud: milliy hisobotlarini sozlash (o'zgartirish yoki transformatsiya) va parallel buxgalteriya hisobi (konversiya) va uning ma'lumotlari asosida hisobot berish. Buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarini o'zgartirish yoki transformatsiya -bu buxgalteriya ma'lumotlarini qayta tartibga solish va milliy buxgalteriya tizimi qoidalariga muvofiq tayyorlangan hisobot moddalarini sozlash orqali MHXSga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayoni. MHXS hisobotini o'zgartirish uchun milliy standartlar (BHMS) asosida tayyor buxgalteriya hisoboti va balans moddalari va moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot uchun, analitik transkriptlar qo'llaniladi. U aktivlar, majburiyatlar va kapitalni MHXS bo'yicha aks ettirilishi kerak bo'lgan miqdorga etkazish uchun tegishli tuzatishlar va qo'shimcha operatsiyalarni amalga oshirish orqali amalga oshiriladi. Milliy moliyaviy hisobotlarini har bir holatda MHXSga mos keladigan hisobotlarga aylantirish metodologiyasini tanlashga moliyaviy-iqtisodiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari, buxgalteriya hisobi va hisob siyosatini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari, ushbu sohada vaqt, moliyaviy resurslar va malakali xodimlarning mavjudligi ta'sir qiladi.

Konversiya jarayoni (parallel buxgalteriya usuli) ikkita moliyaviy hisobot tizimida buxgalteriya ma'lumotlarini shakllantirishni yoki dasturiy ta'minotni sozlashni talab qiladi, shunda u hisobotning ikki turini shakllantirishga imkon beradi: MHXS va BHMS formatida. Transformatsiya bilan taqqoslaganda, ushbu hisobot usuli yanada ishonchli va tezkor, ammo katta vaqt xarajatlari va xodimlarning malakasiga yuqori talablar bilan bog'liq bo'lgan katta xarajatlarni talab qiladi. Parallel buxgalteriya hisobini yuritish uchun ikkita buxgalteriya bo'limi bo'lishi kerak yoki bir xil buxgalterlar ikki tomonlama ish olib borishlari kerak: MHXS hamda BHMS bo'yicha buxgalteriya hisobi va hisobotini yuritish.

MHXS hisobotini tayyorlash uchun oraliq avtomatlashtirish opsiyasi (transformatsiya va parallel buxgalteriya hisobi o'rtasida) mavjud - tarjima usuli. Ma'lumotlarni tarjima qilish-bu alohida ma'lumotlar bazasida amalga oshiriladigan MHXS bo'yicha buxgalteriya hisobini tashkil etish. Xo'jalik operatsiyalarini hisobga olish milliy standartlarga muvofiq bitta ma'lumotlar bazasida amalga oshiriladi (manba ma'lumotlar bazasi), keyin har bir operatsiya MHXS ma'lumotlar bazasiga o'tkaziladi (tarjima qilinadi) (qabul qiluvchi ma'lumotlar bazasi).

Ma'lumotlarni avtomatik tarjima qilish milliy buxgalteriya hisoblari va xalqaro buxgalteriya hisoblarining yozishmalar jadvali asosida amalga oshiriladi.

MHXS hisobotini tayyorlash usulini tanlash undan keyingi foydalanish maqsadlariga, zarur kombinatsiya, mutaxassislarining malakasiga, vaqtga va moliyaviy xarajatlarga bog'liq. Parallel buxgalteriya hisobini yuritishning yuqori xarajatlari O'zbekistonda transformatsiya usuli eng keng tarqalishiga olib keldi.

Milliy buxgalteriya hisobotlarini xalqaro formatga o'tkazish juda murakkab jarayon bo'lib, buxgalteriya xodimlaridan ayniqsa yuqori professionallikni talab qiladi.

Hisobotni o'zgartirishni amalga oshirish uchun aktivlar, majburiyatlar va kapitalni hisobga olish sohasidagi xalqaro standartlarni yaxshi bilish talab etiladi.

Konversiyadan farqli o'laroq, transformatsiya muntazam emas, balki davriy jarayondir. Transformatsiya tayyorgarlik, asosiy va texnik bosqichlarni o'z ichiga oladi.

Tayyorgarlik bosqichi quyidagi operatsiyalarni o'z ichiga oladi:

- o'zgartirish paytida buxgalteriya moddalarining nomuvofiqligini kamaytirish maqsadida BHMS va MHXS hisob siyosatining yaqinlashishini maksimal darajada oshirish maqsadida MHXSga muvofiq hisob siyosatini ishlab chiqish;

- MHXS №1 talablariga rioya qilgan holda dastlabki balansni tayyorlash;

- baholash valyutasini tanlash va hisobot valyutasi;

- MHXS bo'yicha konsolidatsiyalangan moliyaviy hisobotlarni tayyorlash uchun moliyaviy hisobotga kiritilishi kerak bo'lgan filiallar va filiallarni aniqlash uchun kompaniyaning korporativ tuzilishini tahlil qilish;

- transformatsiya uchun asos sifatida kiruvchi qoldiqlarni hisoblash;

- milliy va xalqaro standartlarga muvofiq obyektlarni hisobga olishdagi farqlarni aniqlash, shuningdek transformatsion tuzatishlarni hisoblash uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni to'plash uchun kompaniyaning barcha operatsiyalarini tahlil qilish;

- MHXS hisob jadvalini va milliy hisob jadvalining MHXS isob jadvaliga muvofiqligi jadvalini ishlab chiqish;

- transformatsion modelni ishlab chiqish, ya'ni hisobot pozitsiyalarini qayta hisoblash uchun tuzatuvchi operatsiyalardan foydalanishga imkon beradigan transformatsion jadvallar tizimi;

- hisoblarni qayta tasniflashni amalga oshirish va o'zbek tilidan xalqaro hisoblar jadvaliga o'tish uchun buxgalteriya yozuvlarini tayyorlash.

Transformatsiyaning asosiy bosqichiga quyidagilar kiradi:

- MHXS va BHMS bo'yicha buxgalteriya hisobi va hisobotiga yondashuvlardagi farqlarni qidirish va aniqlash;

- buxgalteriya hisobidagi mavjud farqlar asosida tuzatish yozuvlarini tayyorlash.

Transformatsiyaning texnik bosqichiga quyidagilar kiradi:

- transformatsion yozuvlarni tayyorlash;

- tuzatish operatsiyalarini tayyorlash;

- ishchi transformatsiya jadvalini yaratish;

- MHXS formatiga muvofiq hisobot shakllarini to'ldirish.

Bugungi kunga qadar moliyaviy hisobotlarni o'zgartirish uchun yagona algoritm mavjud emas va har bir holatda individual yondashuv talab etiladi. Buning sababi shundaki, hisobot

jarayoniga ko'plab subektiv omillar ta'sir qiladi, jumladan: moliyaviy-xo'jalik faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari, buxgalteriya hisobini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari va qo'llaniladigan hisob siyosati, hisobotning zarur tafsilotlari, vaqt, moliyaviy va inson resurslarining mavjudligi va hokazo, shu sababli, hozirgi vaqtda transformatsiyaga bir qator yondashuvlar mavjud.

Hisobotni o'zgartiradigan mutaxassis har bir aniq tashkilotning hisobotiga nisbatan transformatsiya metodologiyasi va bosqichlarini mustaqil ravishda aniqlash huquqiga ega.

Moliyaviy hisobotni o'zgartirishda hisobotni milliy buxgalteriya tizimidan MHXSga dastlabki o'tkazish xususiyatlari bo'yicha ko'rsatmalarni o'z ichiga olgan MHXS (IFRS) №1 "xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini birinchi qo'llash" talablariga rioya qilish kerak. Biroq, ushbu standart shartlariga rioya qilish transformatsiya usullarini qo'llash zarurligiga olib keladi, chunki unda o'tgan davr uchun moliyaviy hisobotlarni MHXSga qayta hisoblash talablari mavjud.

MHXSga o'tish sanasi-bu kompaniya MHXSga muvofiq to'liq qiyosiy ma'lumotlarni taqdim etadigan dastlabki davrning boshlanishi.

Ushbu standart tashkilot birinchi marta MHXSga muvofiq moliyaviy hisobotlarini tayyorlashga o'tgan hollarda qo'llaniladi. Standartning asosiy talabi shundaki, kompaniya MHXSga o'tishda MHXSga muvofiq dastlabki balansni tayyorlashi kerak, bu MHXSga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tayyorlash uchun boshlang'ich nuqta bo'ladi.

MHXS (IFRS) №1 talablariga muvofiq, kompaniya:

- MHXS talablariga muvofiq barcha aktivlar va majburiyatlarni tan olish;
- agar MHXS bunday tan olinishga yo'l qo'ymasa, balans moddalarini aktivlar yoki majburiyatlar sifatida tan olmaslik;
- ilgari qo'llanilgan milliy buxgalteriya qoidalariga muvofiq tan olingan narsalarni aktivlar, majburiyatlar yoki kapital sifatida qayta tasniflash;
- barcha tan olingan aktivlar va majburiyatlarni MHXSga muvofiq baholash.

Ushbu talablarga rioya qilish uchun kompaniya MHXS bo'yicha dastlabki balansida va birinchi MHXS moliyaviy hisobotida keltirilgan barcha davrlarda bir xil hisob siyosatidan foydalanishi shart.

MHXS (IFRS) №1 bo'yicha korxonaning taxmin qilingan baholari xalqaro standartlarga o'tish sanasida avvalgi umumiy qabul qilingan buxgalteriya tamoyillariga muvofiq xuddi shu sanada qilingan taxmin qilingan baholarga mos kelishi kerak. MHXS (IFRS) №1 ga rioya qilish uchun birinchi marta MHXS bo'yicha tayyorlangan korxonaning moliyaviy hisobotida kamida uchta moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot, har tomonlama daromadning ikkita hisoboti, pul oqimlarining ikkita hisoboti, kapital va tegishli yozuvlardagi o'zgarishlarning ikkita bayonoti, shu jumladan qiyosiy ma'lumotlar bo'lishi kerak.

MHXS bo'yicha korxonaning birinchi moliyaviy hisobotida quyidagilar bo'lishi kerak:

- hisobotda aks ettirilgan kapitalni avvalgi umum e'tirof etilgan buxgalteriya tamoyillariga muvofiq xalqaro standartlarga o'tish sanasida va korxonaning so'nggi yillik moliyaviy hisobotida taqdim etilgan oxirgi davrning tugash sanasida MHXSga muvofiq kapital bilan kelishish tamoyilliga;
- korxonaning eng so'nggi yillik moliyaviy hisobotining eng so'nggi davri uchun MHXS bo'yicha umumiy to'liq daromadni yarashtirish. Bunday yarashishning boshlang'ich nuqtasi

xuddi shu davr uchun avvalgi umumiy qabul qilingan buxgalteriya tamoyillariga muvofiq jami jami foyda bo'lishi kerak yoki agar kompaniya ushbu ko'rsatkichni, avvalgi umumiy qabul qilingan buxgalteriya tamoyillariga muvofiq foyda yoki zararni aks ettirmasligi kerak;

- agar mavjud bo'lsa, tan olingan buzilish yo'qotishlarini yarashtirish.

Agar korxonada MHXS bo'yicha moliyaviy holatning dastlabki hisobotida asosiy vositalar, investitsiya mulki yoki nomoddiy aktivlar uchun shartli boshlang'ich qiymati sifatida adolatli qiymat o'lchovidan foydalansa, MHXS bo'yicha birinchi marta tayyorlangan korxonaning dastlabki moliyaviy hisoboti har bir alohida element uchun quyidagi ma'lumotlarni oshkor qilishi kerak:

- adolatli qiymatlar miqdori;

- avvalgi umumqabul qilingan buxgalteriya tamoyillari bo'yicha hisobotda aks ettirilgan balans qiymatlariga tuzatishlar miqdori.

Birinchi MHXS hisobotini tayyorlashda muhim rol o'ynaydigan savol – bu birinchi hisobotni tayyorlash usulini tanlash-o'z bo'limimiz yoki tashqi MHXS maslahatchilari tomonidan o'tkazilishini belgilashdan iborat. MHXS bo'limini yaratishda ushbu bo'lim kompaniya tarkibida qanday o'rin egallashini aniqlash kerak. Eng maqbul bu bo'limning bevosita moliya direktoriga bo'ysunishi. Bu ushbu bo'limga nisbatan mustaqillikni berishga imkon beradi, bu MHXS mutaxassislarining kasbiy xulosasini ifoda etishda muhimdir.

Birinchi MHXS moliyaviy hisobotlarini tayyorlash kompaniyalar guruhidagi turli xil xizmatlarning faol o'zaro ta'sirini nazarda tutadi (masalan, MHXS bo'limi boshqa bo'limlar va xizmatlar bilan), shuning uchun kompaniyalar guruhining barcha xizmatlarining o'zaro ta'sirini muvofiqlashtirish muhimdir.

Birinchi hisobotni tayyorlash uchun so'rovlar bo'yicha axborot taqdim etish muddatlarini nazorat qilish uchun birinchi hisobot uchun axborotni taqdim etish tartibini, taqdim etilgan ma'lumotlarning tarkibini va turli bo'linmalarda ijrochilarning mas'uliyatini batafsil bayon etadigan reglament yaratish kerak. MHXS bo'yicha birinchi hisobotni shakllantirish bo'yicha ish oqimi sxemasini yaratishga kompaniya asosiy bo'lim va bo'linmalari o'rtasida ish oqimini diskvalifikatsiya qilish yordam berishi mumkin. Hujjat aylanishi sxemasida kompaniyaning asosiy bo'linmalari, bo'linmalar o'rtasida axborot almashish sxemalari, ushbu ma'lumotni taqdim etish muddatlari, har bir bo'linma (bo'lim) uchun mas'ul ijrochilar grafik jihatdan taqdim etilishi kerak. MHXS bo'yicha birinchi hisobotni tuzish yo'lidagi muhim va zarur jihatlardan biri buxgalteriya siyosatini ishlab chiqishdir. Buxgalteriya siyosati birinchi hisobotlarni barcha usullar bilan shakllantirishda (transformatsiya, parallel buxgalteriya, translyatsiya) kerak bo'ladi.

Uslubiy muammolarning aksariyati MHXSga o'tish sanasida moliyaviy holatning kirish bayonotini tayyorlashda paydo bo'ladi. Bu avvalgi buxgalteriya tizimining ma'lumotlarini MHXSga kiritish uchun ko'plab tuzatishlarni hisoblash zarurati bilan bog'liq.

Eng katta qiyinchiliklar lizingni moliyalashtirishga kiritilgan tuzatishlarni hisoblashda, MHXSga o'tgan kundan boshlab shubhali qarzlarni uchun qoidalarni hisoblashda, berilgan va olingan uzoq muddatli kreditlar, diskontlangan baholashda uzoq muddatli debitorlik qarzlari va boshqa qarzlarni aks ettirishda yuzaga keladi.

Shuningdek, MHXSga o'tish sanasidagi asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar bo'yicha tushuntirishlarni shakllantirishda katta miqdordagi ma'lumotlarni qayta ishlash kerak. MHXSga

o'tgan kundan boshlab hisobot sanasiga qadar asosiy vositalar va nomoddiy aktivlarning buzilishi, sotib olingan qimmatli qog'ozlarni aks ettirish va ularning qiymatining o'zgarishi natijalarini moliyaviy hisobotda sinab ko'rishda qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin.

Asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar uchun buzilish testini o'tkazishdagi qiyinchiliklar pul ishlab chiqaruvchi birlik uchun kamaytirilgan pul oqimlarini hisoblash uchun diskont stavkasini tanlash bilan bog'liq. Birinchi MHXS moliyaviy hisobotlarini tayyorlash amaliyotida kapitalning o'rtacha tortilgan qiymati asosida hisoblangan stavka, jalb qilingan uzoq muddatli kreditlar va qarzar bo'yicha o'rtacha stavka buzilish yo'qotilishini hisoblash uchun ishlatilishi mumkin.

Qarz mablag'lari bo'yicha tortilgan o'rtacha foiz stavkasi shartnoma bo'yicha foiz stavkasi va hisobot sanasidagi qarz mablag'lari bo'yicha majburiyatlarning umumiy summasidagi hisobot sanasidagi ushbu shartnoma bo'yicha majburiyat qoldig'ining ulushi asosida hisoblanadi.

Kapitalning o'rtacha tortilgan qiymati kompaniyalar guruhiga qarz mablag'larini jalb qilishning o'rtacha qiymati, shuningdek kompaniya kapitalining qiymati asosida hisoblanadi.

Qarz mablag'lari qiymati va kapital qiymati kompaniyalar guruhi faoliyatini amalga oshirish uchun foydalaniladigan mablag'larning umumiy summasidagi qarz va o'z mablag'lari ulushiga ko'paytirilishi kerak. Kapital narxini hisoblashda bozorda mavjud bo'lgan omonatlarning xavf-xatarsiz rentabellik darajasi, bir guruh kompaniyalarga sarmoya kiritish xavfi uchun investorlarning mukofoti va tuzatish koyeffitsiyentlari hisobga olinishi kerak.

MHXSni birinchi marta qo'llaydigan kompaniyalar ko'plab savollarga ega bo'lgan birinchi moliyaviy hisobotga kiritilgan tuzatishlardan biri bu kechiktirilgan soliqlarni hisoblash bo'yicha tuzatishdir. Ushbu tuzatishni hisoblash uchun MHXS bo'yicha soliq balansini tayyorlash va uning ma'lumotlarini MHXS bo'yicha moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot bilan taqqoslash kerak. MHXSda kechiktirilgan soliqlar bo'yicha tuzatishlarni hisoblashda balans yondashuvi qo'llaniladi, bizda esa moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotga muvofiq usul qo'llaniladi.

Kechiktirilgan soliqlarni hisoblashning ikki usuli o'rtasidagi farq har doim ham BHNS va soliq hisob-kitoblari bo'yicha buxgalteriya hisobi mutaxassislari uchun tushunarli bo'lib qolmaydi, natijada MHXSga o'tish kunida soliq balansini olish qiyin bo'lishi mumkin, shuningdek unga tushuntirishlar.

Birinchi MHXS bayonotlarini tayyorlashdagi qiyinchiliklar, shuningdek, qiyosiy va hisobot davrlari uchun MHXSga o'tish sanasidagi guruh ichidagi aylanma va qoldiqlarni yashtirishda paydo bo'lishi mumkin. Guruh ichidagi aylanma va balanslarni yashtirishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarga aksiyalar, asosiy vositalar, katta miqdordagi pullarning mavjudligi, guruh kompaniyalari o'rtasida tranzitda zaxiralarda realizatsiya qilinmagan foydani hisoblash va chiqarib tashlash kiradi. Guruh ichidagi aylanma va qoldiqlarni yashtirishda, hisobot sanasida guruh kompaniyalaridan biri tomonidan amalga oshirilmagan hujjatlar mavjudligi sababli muammolar paydo bo'lishi mumkin.

Birinchi MHXS hisobotidagi aylanma va qoldiqlarni to'g'ridan-to'g'ri yashtirishdan oldin, guruh kompaniyalari o'rtasidagi hisob-kitoblarni BHMS standartlariga muvofiq kelishish va guruh kompaniyalari o'rtasida yarashish to'g'risidagi hujjatlarni imzolash zarur.

Barcha tugallanmagan guruh ichidagi operatsiyalar qo'shimcha tuzatishlarni hisoblash

orqali bajarilishi kerak. MHXS bo'yicha birinchi konsolidatsiyalangan moliyaviy hisobotni tayyorlashda, shuningdek, biznesni birlashtirish operatsiyalari bo'yicha MHXS (IFRS) №1 talablarini to'g'ri hisobga olish muhimdir.

Xulosa va takliflar. MHXSga o'tishning moliyaviy natijalar va MHXSga o'tishga qaror qilgan kompaniyalarda moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot ko'rsatkichlariga ta'sirini kamaytirish uchun BHMS va MHXSning hisob siyosati yaqinlashtirilishi mumkin. Bu birinchi MHXS hisobotidagi tuzatishlar miqdorini kamaytiradi.

MHXSga va BHMSda buxgalteriya hisobini yaqinlashtirish bo'yicha hisob siyosati bo'yicha asosiy uslubiy tavsiyalar orasida quyidagilarni ajratish mumkin:

- BHMS va MHXSda berilgan debitorlik va kreditlar uchun zaxiralarni yaratishning yagona metodologiyasini qo'llash;
- MHXS tamoyillariga muvofiq BHMSda zaxiralarni yaratish;
- zaxiralarni muntazam inventarizatsiya qilish, likvidsiz zaxiralarni hisobdan chiqarish;
- MHXSni zaxiralash tamoyillari asosida sud jarayoni uchun zaxira yaratish;
- foydalanilmagan ta'tillar uchun zaxirani yaratish va tiklashga yagona metodologiyani qo'llash;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ismanov, I. N., & Axmadaliev, B. (2021). Factors Influencing The Formation Of International Budget Accounting Systems. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 3(09), 21-30.
2. Исманов, И. Н. (2021). КОНСОЛИДАЦИЯЛАШГАН ҲИСОБОТ ТУЗИШИ ВА ТАҚДИМ ЭТИШНИНГ МОҲИЯТИ ВА МАҚСАДИ ЦЕЛЬ ПОДГОТОВКИ И ПРЕДСТАВЛЕНИЯ ОБЪЕДИНЕННОГО ОТЧЕТА PURPOSE AND PURPOSE OF PREPARING AND PRESENTING A CONSOLIDATED REPORT. Таълим тизимида ижтимоий-гуманитар фанлар, 151.
3. Исманов, И. (2021). UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH. *Scienceweb academic papers collection*.
4. Qudbiyev, N. T. (2021). Xalqaro moliyaviy hisob standartlariga o'tish dolzarbligi- Relevance of the transition to international financial accounting standards. *SJ international journal of theoretical and practical research*, 1(2), 56-64.
5. Qudbiyev, N. T., No, D. M. O. G. L., Raximjonov, U. R. O. G. L., & Razzaqova, D. A. Q. (2022). SOLIQ ORGANLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLINI OSHIRISH AHAMIYATI. *Scientific progress*, 3(1), 927-933.
6. Qudbiyev, N. T., Haydarov, U. S. O., & Kurbonova, S. A. (2022). HARAJATLAR HISOBNING ZAMONAVIY USULLARI. *Scientific progress*, 3(1), 442-448.
7. Кудбиев, Д. (2021). ВОПРОСЫ УЧЕТА АРЕНДОВАННЫХ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ. In *Современная наука. XXI век: научный, культурный, ИТ контекст* (pp. 109-119).
8. Atabayeva, Z. A. (2022, March). ACCOUNTING POLICY OF THE ORGANIZATION AND ITS CONNECTION WITH TAX PLANNING. In *E Conference Zone* (pp. 35-38).

9. Кудбиев, Д. (2022). МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АРЕНДЫ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ И ИХ УЧЕТ. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 2(1), 57-62.
10. Ташпулатов, А. (2020). Некоторые аспекты моделирования сельского рынка труда. In *инноватика в современном мире: опыт, проблемы и перспективы развития* (pp. 65-74).
11. Атабаева, З. А. (2021). Оценка Финансового Состояния В Процессе Инвестиционного Проектирования. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES*, 2(12), 309-314.
12. Темиркулов, А. А., & Ахмадохунова, Х. О. (2022). Необходимость Управленческого Учета В Строительных Организациях Республики Узбекистан. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES*, 3(4), 1-8.
13. Давлятшаев, А. А., & Жамолиддинова, М. (2022). РАЗВИТИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ РАСШИРЕНИЯ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ. *Gospodarka i Innowacje.*, 22, 133-139.
14. Atabaeva, Z. A., & Khojaev, A. S. (2020). ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ. *Theoretical & Applied Science*, (5), 714-720.
15. Kumrikhon, K., & Azizhon, K. (2021). Issues of Improving the Audit of Insurance Organizations. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF INNOVATIONS ON TOURISM MANAGEMENT AND FINANCE*, 2(11), 25-30.
16. Исманов, И. Н., & Савинова, Г. А. (2021). Сопоставление Некоторых Аспектов Национальных Стандартов Бухгалтерского Учета и МСФО. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF INNOVATIONS ON TOURISM MANAGEMENT AND FINANCE*, 2(11), 14-19.
17. Савинова, Г. А. (2021). К ВОПРОСУ ВНЕДРЕНИЯ МСФО В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. In *Бухгалтерский учет: достижения и научные перспективы XXI века* (pp. 165-168).
18. Axmadoxunova, X. O. (2021). О ‘ZBEKISTON IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO MOLIVAVIY HISOBOT STANDARTLARIGA O‘TISHNING ROLI VA AHAMIYATI. *Scientific progress*, 2(8), 257-261.
19. Abduxalimovna, A. Z., & Nabiyeovich, I. I. (2021). Organization of Long-Term Asset Accounting on the Basis of International Standards. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF INNOVATIONS ON TOURISM MANAGEMENT AND FINANCE*, 2(11), 86-92.
20. Shokiraliyevich, G. A. I. (2021). Increasing The Income Of The Population And Reducing The Tax Burden As A Key Factor In Improving The Living Standards Of The Population. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 3(07), 7-10.
21. Ганибаев, И. (2021). МИЛЛИЙ ВА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИ АСОСИДА АСОСИЙ ВОСИТАЛАР ҲИСОБИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ. *Экономика и образование*, (6), 100-104.
22. Khatamovna, R. S. (2021). The Importance of Cost Behavioral Information to Improve the Efficiency of Factory Management. *Journal of Marketing and Emerging*

Economics, 1(7), 19-24.

23. Нурматов, О. Т. (2017). Процесс модернизации в узбекистана: вчера и сегодня. *Theoretical & Applied Science*, (4), 206-210.

24. Абдуазизов, С. Р. (2022). МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТНИНГ ИҚТИСОДИЙ МОҶИЯТИ ВА УНИНГ ТАШКИЛИЙ АСОСЛАРИ. *ZAMONAVIY TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLARI*, 1, 96-100.

25. Jumakulov, Z., & Kunduzova, Q. I. (2021). Financial Independence in the Higher Education System of the Republic of Uzbekistan: Results and Conclusions. *Middle European Scientific Bulletin*, 19, 236-241.

26. Qudbiyev, N. T., Qudbiyeva, G. A. Q., & Abduraximov, B. U. O. (2022). LOGISTIKADA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA ULARDAN FOYDALANISHNING DOLZARBLIGI. *Scientific progress*, 3(1), 133-142.

27. Ahmadjonovich, S. D., & Ganievich, Y. V. IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN UZBEKISTAN. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*, 15, 46.

28. Якубов, В. (2021). ИНВЕСТИЦИЙ И ЗАДАЧА ИХ СТАТИСТИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ. Збірник наукових праць *SCIENTIA*.

29. Temirqulov, A. A. (2022). TRANSPORT LOGISTIKASINING IQTISODIY MOHIYATI. *Scientific progress*, 3(1), 1110-1120.